

Aleksander BOGUSZ

MEDIALNY OBRAZ WOJNY NA UKRAINIE W 2022 ROKU

Media Image of the War in Ukraine in 2022

Keywords: *linguistic picture of the world, media image of the world, 2022 War in Ukraine, 2022 Russian invasion of Ukraine*

Contact: *Uniwersytet Śląski w Katowicach; abogusz94@gmail.com*

Wojna na Ukrainie rozpoczęła się rankiem 24 lutego 2022 roku inwazją sił zbrojnych Federacji Rosyjskiej i wspierających je sił nieuznawanych przez większość państw tzw. samozwańczych republik ludowych – Donieckiej i Ługańskiej – na terytorium Ukrainy. Atak rosyjski został poprzedzony uznaniem przez Rosję niepodległości Donieckiej i Ługańskiej Republiki Ludowej. Powodem inwazji wg prezydenta Federacji Rosyjskiej Władimira Putina była rzekoma zbrodnia ludobójstwa, której miała się dopuszczać władza ukraińska przeciwko ludności obwodu donbaskiego i ługańskiego.

Trwająca już ponad 60 dni pełnoskalowa wojna konwencjonalna jest następnym etapem konfliktu zbrojnego na wschodzie Ukrainy, który rozpoczął się w 2014 roku i miał charakter działań hybrydowych (nieregularnych). Agresja Rosji na sąsiednie, niepodległe państwo, której towarzyszy okupacja, terror, a nawet zbrodnie wojenne popełniane na ludności cywilnej (Żochowski 2022) – to wydarzenie o skali, której Europa nie była świadkiem i uczestnikiem od zakończenia II wojny światowej¹.

Inwazja Rosji na Ukrainę zjednoczyła państwa zachodnie zgrupowane wokół NATO, które praktycznie jednomyślnie poparły Ukrainę, wspierając ją zarówno wojskowo (dostawy uzbrojenia, szkolenie żołnierzy, wsparcie wywiadu dla sił zbrojnych zaatakowanego państwa), jak i nakładając sankcje gospodarcze na Rosję o niespotykanej dotąd skali, np. odcięcie dużych rosyjskich banków od systemu rozliczeń SWIFT, wycofanie się dużych sieci z Rosji.

Dramatyczne wydarzenia na Ukrainie, których wciąż jesteśmy świadkami, szeroko odbiły się w mediach tradycyjnych na całym świecie oraz w internecie. W tych dwóch przestrzeniach również rozgrywa się część działań wojennych. We

---

¹ Dłużej trwające konflikty w byłych republikach Jugosławii miały charakter wojny domowej.

współczesnych konfliktach równoległe do starć sił zbrojnych trwa walka informacyjna, której jednym z głównych celów jest oddziaływanie i wpływanie na percepcję społeczeństwa własnego lub przeciwnika dot. bieżących wydarzeń, np. przez próby podziału opinii publicznej (Sykuliszki 2019: 82–86). Dzięki tego typu działalności można manipulować świadomością odbiorców i wykorzystywać ich do własnych celów politycznych, np. poparcia dla działań zbrojnych. Z tego powodu analiza medialnego obrazu świata jest obecnie szczególnie ważna.

Medialny obraz świata to stworzone przez środki masowego przekazu odbicie świata rzeczywistego. Odbicie to nie jest jednak nigdy dokładne i obiektywne, ponieważ przy tworzeniu informacji medialnych zachodzi proces selekcji wydarzeń (Łódzki 2017: 125) oraz ich uramowienia, czyli sposobu przedstawienia informacji (Łódzki 2017: 128). Ponieważ kreowany przez media obraz świata jest jedynie wycinkiem rzeczywistości, opisy tego samego wydarzenia mogą się różnić w zależności od medium (Ptaszek 2015: 17).

Celem niniejszego artykułu jest zbadanie medialnego obrazu wojny na Ukrainie w perspektywie porównawczej polsko-rosyjskiej w dwóch płaszczyznach – ilościowej (obejmującej przede wszystkim poruszaną przez media tematykę) oraz jakościowej (która skupia się na sposobie przedstawienia wydarzeń).

Materiał badawczy stanowią artykuły prasowe, które ukazały się w czasopiśmie i gazetach polskich oraz rosyjskich w okresie od 25 lutego do 4 marca 2022 (tj. w ciągu pierwszego tygodnia działań wojennych). Kryterium wyboru czasopism stanowiła ich popularność² (Polskie Badania Czytelnictwa 2021), (Федеральное агентство по печати и массовым коммуникациям 2020) oraz możliwość zaklasyfikowania ich jako prorządowe lub opozycyjne. Do analizowanych polskich czasopism należą tygodniki – opozycyjny „Polityka” oraz prorządowy „Sieci”; wśród rosyjskich gazet znalazły się prorządowy dziennik „Izwestija” («Известия») i opozycyjna gazeta „Nowaja gazieta” («Новая газета»), która ukazuje się co 3 dni.

W pierwszym tygodniu działań wojennych ukazały się pojedyncze wydania polskich czasopism „Polityka” (10/2022) i „Sieci” (09/2022) oraz 5 numerów gazety „Izwestija” (25.02, 28.02, 02.03, 03.03, 04.03) i 4 wydania gazety „Nowaja gazieta” (26.02, 28.02, 02.03, 04.03).

Dominującą tematyką we wszystkich powyższych wydaniach była wojna na Ukrainie. Można ją podzielić na 3 najważniejsze obszary: przebieg wojny, przyczyny

---

² W przypadku czasopism polskich określona przy pomocy wielkości nakładu; w przypadku rosyjskich – indeksu cytawalności w środkach masowego przekazu oraz w mediach społecznościowych.

wybuchu wojny oraz sankcje. W poszczególnych mediach udział artykułów z danego obszaru, a także ich szczegółowa tematyka były różne.

W czasopiśmie „Polityka” opublikowano 8 artykułów, z czego 5 dotyczyło przebiegu wojny (w szczególności aspektu ludzkiego – losu uchodźców). W zakresie przyczyn skrytykowano Rosję za wywołanie wojny.

W 9. numerze „Sieci” ukazało się 9 artykułów, z czego większość dotyczyła analizy działań wojennych. Wśród przyczyn wskazywano na odpowiedzialność Rosji, ale również oskarżano państwa zachodnie (przede wszystkim Niemcy) o pośrednie przyczynienie się do wybuchu wojny, np. artykuł „Niemcy: dwuznaczny urok samokrytyki” (Rybińska 2022: 32). W tym czasopiśmie znalazł się również wywiad z ambasadorem Federacji Rosyjskiej w Polsce Siergiejem Andriejewem pt. „Rosjo, dlaczego to robisz?”, za co na redaktorów naczelnych czasopisma spadła fala krytyki.

W gazecie „Izwestija” w badanym okresie opublikowano 50 artykułów, poświęconych wojnie na Ukrainie. 16 z nich dotyczyło przebiegu, jednak ukazywano w nich jedynie relacje z odcinków frontu, gdzie armia rosyjska odnosiła sukcesy – całkowicie pominięto fatalnie zorganizowane uderzenie na Kijów z terytorium Białorusi. Najwięcej artykułów dotyczyło sankcji gospodarczych (31) – początkowo opisywano negatywne skutki, które miała odczuć Rosja; z czasem narracja została przesunięta na niekorzyści dla świata zachodniego (7 artykułów), płynące z odcięcia Rosji od systemu bankowego SWIFT, usunięcia rosyjskich zawodników z zawodów sportowych, itp.

W opozycyjnej rosyjskiej gazecie „Nowaja gazieta” ukazało się 45 artykułów, z czego aż 25 poświęcono przebiegowi wojny. Przeważającymi tematami w tym obszarze była krytyka wojny, reportaże poświęcone dotkniętej wojną ludności cywilnej (14) oraz matkom poległych lub pojmanych rosyjskich żołnierzy, którym władza rosyjska odmawiała udzielenia informacji dot. ich dzieci (4).

Na medialny obraz wojny na Ukrainie składają się obrazy obu stron konfliktu oraz ich sojuszników. W analizowanych artykułach można wyszczególnić następujące medialne obrazy: obraz Rosji (i prezydenta Władimira Putina), obraz republik donbaskich, obraz Ukrainy (oraz prezydenta Wołodymyra Zełenskigo), obraz Zachodu (w tym Polski).

W polskich czasopismach działania rosyjskie są jednomyślnie potępiane i krytykowane. Służą temu rozmaite środki językowe. Jednym z nich jest używanie wprost nazwy „wojna” na agresję rosyjską, które to określenie przeciwstawiane jest kolportowanemu przez media prorosyjskie eufemizmowi „specjalna operacja wojskowa”. W polskich tekstach to drugie określenie występuje w cudzysłowie, co

pozwała autorom odciąć się od prezentowanego stanowiska, np. „Władimir Putin ogłosił «początek operacji specjalnej» 24 lutego nad ranem” (Reszka 2022: 11). Zabieg ten stosowany jest ogólnie przy przekazywaniu punktu widzenia strony rosyjskiej: „To, co rosyjska propaganda (podkreślenia autora – AB) wciąż nazywa specjalną operacją wojskową (...). Oskarżenia miotane przez Putina, że Ukraińcy, «rządzeni przez nazistów, narkomanów i Amerykanów», szykują się do ludobójstwa na Rosjanach, trudno traktować inaczej niż jako brednie, wyraz pogardy do niezależnego ukraińskiego państwa, któremu Putin odmawia prawa do istnienia” (Reszka 2022: 11). Efekt odcięcia się jest wzmacniany poprzez użycie wartościujących negatywnie słów, jak *brednie*, *propaganda*.

W czasopiśmie „Polityka” wyrażenie negatywnego stanowiska do działań Rosji i Putina zachodzi poprzez użycie wartościujących epitetów, wśród których przeważają te związane z przestępczością, np. „bandycka napaść na sąsiedni kraj” (Baczyński 2022: 6), „Putin ma bandycką mentalność” (Reszka 2022: 19). Prezydent Rosji jest ponadto przedstawiany jako szaleniec: „dyktator ogarnięty antyukraińską fobią” (Świerczyński 2022: 8), „rozmawiamy o seryjnym mordercy” (Reszka 2022: 19). Publicyści „Polityki” środkami językowymi podkreślają oddzielenie Putina od społeczeństwa oraz wskazują jego odpowiedzialność za wybuch wojny przy pomocy następujących zwrotów: „Plan Putina zaczyna się sypać”, „Rosja Putina została osamotniona” (Świerczyński 2022: 8).

Szalonemu i osamotnionemu Putinowi przeciwstawiany jest prezydent Ukrainy Wołodymyr Zełenski, którego pozytywny obraz budowany jest przez wartościujące pozytywnie wyrażenia *mąż stanu*, *komik w heroicznej roli*, *czy narodowy bohater*. Obraz Zełenskiego jako lidera jest z kolei budowany przez wyliczenia, np. „Podnosi na duchu. Zapewnia każdego żołnierza, że wie o jego bohaterstwie” (Wilczak 2022: 20).

Siły zbrojne Ukrainy, mimo wycofywania się, ukazywane są jako posiadające wysoką zdolność bojową, która może imponować: „Ukraińscy obrońcy wykazali niespodziewaną skuteczność w blokowaniu Rosjan” (Świerczyński 2022: 8). W czasopiśmie podkreślana jest ciężka sytuacja humanitarna cywilów, czemu służy użycie słowa *horror*. Opis losu cywilów w strefie wojny oraz uchodźców ma za zadanie wzbudzać współczucie u czytelnika polskiego.

Poparcie dla Ukrainy w „Polityce” okazywane jest za pomocą środków językowych. Należą do nich użycie w tytule jednego z artykułów zwrotu „Chwała Ukrainie”, będącego tłumaczeniem ukraińskiego hasła «Слава Україні!», a także używanie przyimka *w* z nazwą wschodniego sąsiada Polski, np. *w Ukrainie*. Taki wybór językowy, popularyzowany w Polsce szczególnie po wybuchu wojny, ma na celu podkreślenie niepodległości i niezależności państwa ukraińskiego.

W „Polityce” nie poświęcono wiele miejsca państwom zachodnim. Jedyne określono wpływ sankcji gospodarczych nałożonych przez nie na Rosję – mają być na tyle dotkliwe, że „cofną (Rosję) prawie do epoki kamienia łupanego” (Wójcik 2022: 14).

Zdecydowanie więcej miejsca poświęcono Zachodowi w czasopiśmie „Sieci”. Ocena szczególnie Niemiec jest diametralnie inna niż w „Polityce”. Państwo to miało przez wiele lat wzmacniać Rosję, prowadząc z nią interesy (wywiad z b. ministrem spraw zagranicznych W. Waszczykowskiem pt. „To Zachód wyhodował Putina”). Jej zachowanie, określane jako *haniebne*, jest przeciwstawione polityce Polski, wartościowanej pozytywnie, np. poprzez użycie słowa *odsiecz*, budzącego skojarzenia z odsieczą wiedeńską z 1683 roku (Pyza, Wikło 2022: 20–22).

Krytyka Rosji w „Sieciach” odbywa się za pomocą wartościujących negatywnie etykietek. Nazywana jest ona *okupantem* oraz *agresorem* (Kołodziejcki: 15–16). Jej system prawny określony jest jako *uzbrojona po zęby autokracja* (Rokita 2022: 10). Ten sam zabieg został użyty przy charakteryzowaniu prezydenta Putina, który nazywany jest *kremlowskim tyranem*. Jego obraz przywodzi na myśl popadającego w coraz to głębsze szaleństwo autokraty, który za nic ma sobie swoich podwładnych: „Ale najprawdziwiej Putin wyżył swoją złość na szefie rosyjskiego wywiadu Naryszkinie. (...) Gdy Putin mu przerwał i zaczął miotać szyderstwa, zbity z pantaląku czekista wymamrotał, iż oba miasta należy przyłączyć do Rosji, co tylko wywołało kolejne drwiny ze strony prezydenta (...) Polakowi, na którym taki pachnący wschodnią despotią teatr musi robić odstręczające wrażenie (...)” (Rokita 2022: 11).

Wspomagające Rosję Doniecka i Ługańska Republika Ludowa są przedstawiane jako bandyckie i nielegalne państewka, co przejawia się w warstwie językowej za pomocą epitetów związanych z przestępczością oraz członów *quasi-* i *para-*, np. „z dwiema na poły marionetkowymi, na poły mafijnymi quasi-republikami”, którymi rządzą *herszci* (Rokita 2022: 10, 12).

W czasopiśmie „Nowaja gazeta” sporo miejsca poświęcono krytyce działań rządu rosyjskiego. Podkreśla się, że to nie cała Rosja stoi za agresją, a tylko Putin: «Война — преступление. Украина — не враг. Россия заплатит тяжелейшую цену за выбор, сделанный Путиным» (Мартынов 2022: 2). W tekstach tej gazety, podobnie jak w polskich czasopismach, działania rosyjskie wprost są określane jako „wojna”, a oficjalna linia rządowa przekazywana jest z użyciem cudzysłowów w celu zdystansowania się od niej, np. «Решение о "демилитаризации Украины" — это суицидный самострел» (Липский 2022: 2).

Sprzymierzone z Rosją republiki określane są jako *сепаратисты*, a nawet wprost uznawane za zbuntowane terytorium ukraińskie, np.: «(...) стремительное признание «республик» (...) присутствие частей ВС РФ на неподконтрольной Украине мятежной территории гарантирует существование двух псевдореспублик» (Ширяев 2022: 8). W celu ich deprecjacji używa się tych samych środków językowych, co w tekstach polskich – cudzysłówów lub członu *псевдо-*.

Zupełnie inny obraz konfliktu wyłania się z relacji prorządowej gazety „Izwestija”. Rosja, dysponująca dobrą armią, została zmuszona do walki przez stronę ukraińską i podburzający ją Zachód. Wojska rosyjskie walczą w słusznej sprawie, co jest podkreślane przez takie nazwy konfliktu, jak *защита Донбасса, спецоперация по денацификации и демилитаризации Украины*, które wpisują się w oficjalną linię rządu rosyjskiego. Ponadto armia ta walczy honorowo i dba o życie cywilów: «(...) ударили как истинные джентльмены: предупредили местные власти и жителей за несколько часов» (Быкадорова 2022: 3). Jej rola ogranicza się do wspierania wojsk Donieckiej i Ługańskiej Republiki Ludowej, na barkach których spoczywa prowadzenie działań ofensywnych: «Благодаря огневой поддержке Вооружённых сил России войска республик Донбасса взломали оборону, которую ВСУ укрепляли многие годы» (Крецул, Степовой 2022: 2).

Obraz silnej armii rosyjskiej dopełniany jest poprzez przeciwstawienie jej armii ukraińskiej. Ta jest z kolei przedstawiana jako słaba i zdemoralizowana, nie chce walczyć z Rosjanami; jedynie nacjonałiści stawiają zaciekły opór: «военнослужащие регулярной украинской армии стараются уклоняться от боестолкновений и договариваются о коридорах для выхода без вооружения из зоны операции. Сопротивление силам народных республик в Донбассе на данный момент оказывают главным образом вооружённые формирования националистов (...)» (Крецул, Степовой 2022: 2). Obraz ukraińskiej armii jako zbrodniczej uzupełniany jest przez wyliczenia ich rzekomych przestępstw, np. ostrzeliwania celów cywilnych: «ВСУ 27 февраля вели огонь по жилым домам и важным инфраструктурным объектам Донецка, Докучаевска, Александровки и Горловки – там получила ранения мирная жительница. Также были обстреляны Железная Балка, Васильевка, Широкая Балка, Александровка, Луганское, Еленовка и ряд других населённых пунктов. (...) Под обстрелы попали районы 13 населённых пунктов республики. Отступающие националисты «Азова» обстреляли из «Градов» посёлок Сартана» (Крецул, Степовой, Фёдоров 2022: 2); znęcania się nad jeńcami rosyjskimi z polecenia władz: «это касается руководителей киевского режима и их исполнителей, прямо призывающих к издевательствам над российскими военнослужащими (...)» (Крецул, Степовой, Фёдоров 2022: 2); rozstrzeliwaniu

cywilów: «ВСУ не только в Донбассе, но и в Киеве ведут себя как фашисты. Расстреливают мирное население, пытающееся уехать из зоны боёв» (Ширяева, Филиппов 2022: 3).

Władza ukraińska jest przedstawiana jako nielegalna, czemu służą epitety związane z przestępczością. Z kolei prezydent Zełenski jest przedstawiany jako uzależniony od Zachodu: «Россия не могла вверить свою судьбу в руки преступного киевского режима в лице абсолютно несвободного в принятии решений президента Владимира Зеленского» (Евсеев 2022: 3). Zełenski, określany jako „parenek из провинциального украинского города Кривой Рог” (Лозанский 2022: 3), w przekazie „Izwestij” jest deprecjonowany i ukazywany jako niegodny swojego urzędu oraz niezdolny do pełnienia tak ważnych funkcji państwowych, np. «Оказалась «не по Сеньке шапка», то есть человек недостойн этой должности, почестей, уважения, ему не по силам выполнить определённую работу, такая ответственность ему не по плечу» (Лозанский 2022: 3).

Różny obraz konfliktu zbrojnego na Ukrainie w 2022 roku w mediach polskich i rosyjskich spowodowany jest zarówno przez dobór informacji, jak i sposób ich przedstawienia. Media polskie oraz opozycyjna rosyjska „Nowaja gazeta” krytykują Rosję i wspierają Ukrainę, z kolei „Izwestija” prezentują narrację odwrotną. Należy zwrócić uwagę na to, że dziennikarze przedstawiający rozbieżne punkty widzenia stosują bardzo podobne środki językowe. Do poparcia swoich tez używają przede wszystkim wyliczeń oraz przeciwstawień (np. wyliczenia rzekomych zbrodni ukraińskich na ludności cywilnej zestawiane są z dbającą o cywilów armią rosyjską). W kontekście rządów i rządzących stosowane są epitety oraz nazwy związane z przestępczością, np. *bandycki*, *mafijny*, *преступный*, a także związane z ustrojami niedemokratycznymi, np. *tyran*, *wschodnia satrapia*, *фашисты*. Innym często używanym środkiem językowym jest użycie cudzysłowu, który pozwala przekazać stanowisko strony przeciwnej, a jednocześnie odciąć się od niego, dając do zrozumienia, że jest ono fałszywe.

Summary

This article analyzes the ways of creating a picture of the 2022 Russian invasion of Ukraine based on articles from the Polish and Russian press. The author concludes that creation of completely different images of the same event is influenced by selection of facts and their interpretation as well as linguistic means. These include the use of epithets, enumerations, emphasizing certain features by contrasts and the creation of the

oppositions. All these elements influence the perception of the event by the reader and are intended to evoke a particular reaction.

Literatura

Łódzki, B. Medialny obraz rzeczywistości. *Studia Socialia Cracoviensia*. 2017 (9), s. 121–136.

Polskie Badania Czytelnictwa. Rynek sprzedaży, 2021. Dostęp z: <https://www.pbc.pl/rynek-sprzedazy/> (2021-06-09).

Ptaszek, G. Jak badać medialny obraz świata? In: Hofman, I. Kępa-Figura, D. (eds.) *Współczesne media. Medialny obraz świata. Tom 1. Zagadnienia teoretyczne*. Lublin: Wydawnictwo UMCS, 2015, s. 13–23.

Sykulski, L. *Rosyjska geopolityka a wojna informacyjna*. Warszawa: Wydawnictwo PWN, 2019.

Żochowski, P. *Terror, pacyfikacja, okupacja. Działania Rosji na zajętych terytoriach Ukrainy*. Dostęp z: <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2022-04-15/terror-pacyfikacja-okupacja-dzialania-rosji-na-zajetych> (2022-04-28).

Федеральное агентство по печати и массовым коммуникациям. Российская периодическая печать. Состояние, тенденции и перспективы развития, 2020. Режим доступа: <https://fapmc.gov.ru/rospechat/activities/reports/2020/pechat3/main/custom/0/0/file.pdf> (2021-06-09).

Artykuły prasowe

Baczyński, J. Chwała Ukrainie. *Polityka*. 2022 (01/03), s. 6.

Kołodziejcki, K. Napaść na Ukrainę. *Sieci*. 2022 (29/02), s. 14–17.

Pyza, M., Wikło, M. Polska odsiecz. *Sieci*. 2022 (29/02), s. 20–24.

Reszka, P. Duma i nienawiść. *Polityka*. 2022 (01/03), s. 11.

Reszka, P. Niech świat się zawali?. *Polityka*. 2022 (01/03), s. 19.

Rokita, J. Kopnąć europejski stolik. *Sieci*. 2022 (29/02), s. 10–13.

Rybińska, A. Niemcy: dwuznaczny urok samokrytyki. *Sieci*. 2022 (29/02), s. 32–33.

Świerczyński, M. Fronty wojny. *Polityka*. 2022 (01/03), s. 8.

Wilczak, J. Komik w heroicznej roli. *Polityka*. 2022 (01/03), s. 20.

Wójcik, Ł. Blokada Rosji. *Polityka* 2022. (01/03), s. 14.

Быкадорова, Н. Вброшенная техника. *Известия*. 2022 (03/03), с. 3.

Евсеев, В. Право суверенитета. *Известия*. 2022 (25/02), с. 3.

Крецул, Р., Степовой, Б. Поступательная операция. *Известия*. 2022 (25/02), с. 1–2.

Крецул, Р., Степовой, Б., Фёдоров, А. Влияние окружения. *Известия*. 2022 (28/02), с. 1–2.

Липский, А. Спецоперация «самострел». *Новая газета*. 2022 (28/02), с. 2.

Лозанский, Э. Американские горки Зеленского. *Известия*. 2022 (28/02), с. 3.

Мартынов, К. Иди и смотри. *Новая газета*. 2022 (26/02), с. 2.

Ширяев, В. Цхинвал под Донецком. *Новая газета*. 2022 (26/02), с. 8–9.

Ширяева, В., Филиппов, В. «Горжусь, что я часть этого могучего мира России». *Известия*. 2022 (04/03), с. 2–3.

The article is accessible in open access mode under licence CC BY-NC-ND
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0